نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش
سال نهم، شماره اول، نیمسال اول تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹
مقاله تحقیقاتی

چگونگی تربیت دینی در مدارس زرتشتی با محوریت مدرسه دین‌یاری شهر یزد

حسن نجفی[1*]، آرش زارع زردینی[2]، مهدی شرقی[3]

چکیده

مقدمه: آگاهی از فرایند طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های دینی می‌تواند برای کنشگران عرصه دین و برنامه درسی آورده‌های راهبردی داشته باشد. در این راستا پژوهش حاضر با هدف تبیین چگونگی تربیت دینی در مدارس زرتشتی با محوریت مدرسه دین‌یاری انجام گردید.

روش‌ها: پژوهش حاضر یک مطالعه کیفی است. مطالعه در سال ۱۳۹۸ در مدرسه دین‌یاری شهر یزد انجام گرفت. از روش مصاحبه برای گردآوری داده‌ها استفاده شد و با هشت نفر مصاحبه انجام گردید. تحلیل مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. جهت اطمینان از دقت علمی و موثق بودن تحلیل‌ها از روش بازبینی مشارکت‌کنندگان استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس تحلیل محتوا، ۵ تم اصلی شامل اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری، فعالیت‌های دانش‌آموزان، روش‌های ارزشیابی به دست آمد و تم‌های فرعی زیر شاخه هر کدام قرار گرفت.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های مطالعه، نکات مثبت و اختصاصی مدرسه دین‌یاری و استفاده از همیاری خانواده می‌تواند در تربیت دینی مدارس سایر ادیان و مذاهب مورد استفاده قرار بگیرد.

کلمات کلیدی: تربیت دینی، مدارس زرتشتی، مدرسه دین‌یاری یزد.

مقدمه

یکی از ابعاد مهم و اساسی در فطرت انسان، بعد مذهبی و دینی است بدین معنی که در ذات و نهاد هر انسانی، یک گردش و میل معنوی و روحانی وجود داشته و دارد. در کشور ما غیر از اسلام اقلیت‌های مذهبی همچون زرتشتی، کلیمی، صابئی و مسیحی وجود دارند که بر اساس قانون اساسی به رسمیت شناخته شده‌اند. آیین زرتشتی یا مزدیسنا (Mazdisna) همچنان که از اسمش پیداست منسوب به شخصی است که اکثر مورخین معروف نام او را زرتشت ذکر کرده‌اند. زندگی زرتشت در شش هزار سال تاریخ نامکتوب شناور است و معلوم نیست که او در آغاز عصر تاریخی می‌زیسته یا در عصر تاریخی-اساطیری و یا دورتر از این دو، هم عصر ارمیای نبی، بودا و کنفوسیوس بوده یا او را باید پیشاهنگ دانست (۱) بر اساس تحقیقات یونانی، زمان زندگی زرتشت به شش هزار سال پیش از افلاطون و به عصر نوسنگی بر می‌گردد. هینتس (Hints) با تکیه بر منابع و شواهد اسلامی زمان زندگی زرتشت را ۶۳۰

۱- دکتری مطالعات برنامه درسی دانشگاه علامه طباطبائی (*نویسنده مسئول)
آدرس الکترونیکی: hnajafih@yahoo.com
۲- دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه قم آدرس الکترونیکی: arashzare574@gmail.com
۳- دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه قم آدرس الکترونیکی: Mahdi.sharghi1998@gmail.com

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

سال پیش از میلاد دانسته است (۲). در مورد زادگاه زرتشت نیز محققان و اندیشمندان اختلاف نظر دارند. تعداد زیادی از تاریخ نویسان و جغرافی‌دانان اسلامی مانند ابن خُردادبه، ابن الفقیه، مسعودی، حمزه اصفهانی، یاقوت حموی و قزوینی زرتشت را از آذربایجان بویژه ارومیه دانسته‌اند. طبری، ابن اثیر میرخواند محل تولد او را فلسطین می‌دانند و معتقدند که او از آن جا به آذربایجان مهاجرت کرده است (۳). کتاب اوستا پیام زرتشت است، کتابی است که از امید و وارستگی سخن می‌گوید، این کتاب مجموعاً دارای هزار فصل و ۲۱ کتاب بوده که اوستای هخامنشی ۸۱۵ فصل آن را داشته و در زمان ساسانیان فقط ۳۴۷ فصل آن گردآوری شد و امروزه حتی ربعِ اوستای ساسانی در دست نیست. آمار جمعیت فعلی زرتشتیان ایران بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۲۳۱۰۹ نفر است که اغلب ساکن شهرهای یزد و کرمان هستند (۴).

تربیت دینی به منزله یک ترکیب می‌تواند بر دو معنا دلالت کند. الف) تربیتی که منسوب به دین است. یعنی تربیتی که محتوای خود را از دین می‌گیرد؛ در مقابل تربیتی که محتوای خود را از غیر دین، مثلاً تجربه و عقل و علم بشری، می‌گیرد. ب) تربیتی که هدفش پرورش بعد دینی انسان است. منظور از تربیت دینی در شکل دوم مجموعه اعمال عمدی است که با هدفِ آموزش گزاره‌های اعتقادی یک دین و پرورش ایمان و التزام عملی به آن آموزه‌ها صورت می‌گیرد. در این معنا بعد دینی انسان هم عرضِ ابعاد دیگر او مانند بعد عقلی، بعد عاطفی، بعد اجتماعی، بعد جنسی و دیگر ابعاد است. بنابراین همان طور که می‌توان در بارهٔ بعد عقلی انسان و چگونگی تربیت این بعد سخن گفت، تربیت بعد دینی او نیز به عنوان فرایندی عملی قابل بررسی و مطالعهٔ علمی است (۵).

تاکنون پژوهش‌هایی در زمینه تربیت به طور عام و تربیت دینی به گونه‌ای خاص انجام شده که اساس آن‌ها دین زرتشت می‌باشد. این پژوهش‌ها را می‌توان در قالب سه دسته کلی بیان کرد. دسته اول «آموزه‌های تربیتی دین زرتشت» را بررسی کرده‌اند. پژوهش اول، مبانی هستی شناختی، جهان شناختی و انسان شناختی آئین زرتشت را مورد بررسی قرار داده و آموزه‌های تربیتی را از درون این مبانی استخراج کرده است (۶). هدف اصلی پژوهش بعدی بررسی اندیشه‌های تربیتی آیین زرتشت بر اساس متن گات‌ها ذکر شده است. پژوهشگران این تحقیق نخست به معرفی زرتشت پرداختند، سپس مبانی فلسفی این آئین در چهارچوب انسان کامل ویژگی‌های آن را بیان نمودند نتایج حاصل از تحقیق ایشان حاکی از آن است که انسان کامل دارای ویژگی‌هایی مانند قرب به اهورا، پیروی از آَشا یا راستی، منش نیک، برخورداری از دانش و ارشاد است (۷). آخرین پژوهش در دسته اول نتیجه خود را این گونه بیان می‌کند که اگر چه زرتشت یک نظریه پرداز تربیتی نیست، اما از آموزه‌های وی می‌توان دلالت‌هایی را برای نظام تعلیم و تربیت استخراج نمود (۸). دسته دوم در پی بررسی تاریخی در زمینه مدارس زرتشتی بوده است. پژوهشی که در این زمینه وجود دارد سعی کرده با رویکرد تحقیقی و تحلیلی تأثیرات مدارس در پیشرفت فرهنگی و اجتماعی زرتشتیان ایران را بررسی کند و نشان دهد که این مدارس زمینه را برای حضور زرتشیان در عرصه اجتماعی ایران فراهم می‌ساختند (۹). و دسته سوم به طور تخصصی مبانی فلسفی و به ویژه انسان‌شناسی زرتشت و جایگاه آن را در تربیت کاویده‌اند. این دسته شامل دو پژوهش می‌شود، در پژوهش اول ابتدا به زندگی زرتشت، جهان شناسی و انسان شناسی در مکتب وی پرداخته شده و سپس هدف‌های تربیتی این آیین معرفی گردیده، آنگاه اصول تعلیم و تربیت زرتشت بر اساس یسنا در قالب ۱۱ اصل ذکر شده است (۱۰). دومین پژوهش هم اقدام به بررسی نگرش زرتشت به انسان و ابعاد وجودی او و دلالت‌های تربیتی برخواسته از آن در قالب مقوله‌های چهارگانه اهداف تربیتی، روش‌های تربیتی، ویژگی‌های معلم و متربی کرده است (۱۱).

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

با توجه به مطالب فوق و نیز مهجوریت برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های تربیتی مدارس زرتشتی این پژوهش بر آن است که «چگونگی تربیت دینی در مدارس زرتشتی با محوریت مدرسه دین‌یاری شهر یزد» را بررسی کند.

روش‌ها

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش مصاحبه در سال ۱۳۹۸ در مدرسه دین‌یاری شهر یزد انجام گرفت. مدرسه ابتدایی دین‌یاری در سال ۱۲۹۰ تأسیس شده و در ناحیه ۲ آموزش وپرورش شهر یزد واقع گردیده است. این مدرسه در تاریخ ۱۲ شهریور ۱۳۸۰ با شماره ثبت ۳۸۰۹ به عنوان یکی ازآثار ملی ایران به ثبت رسیده است. مدرسه دین‌یاری ویژه زرتشتیان بوده و تمام کادر آن زرتشتی می‌باشند. بیشتر خانواده‌های زرتشتی یزد در دوره ابتدایی فرزندان خود را به دبستان دین‌یاری می‌سپارند تا پس از کسب دانش و آموزش فرهنگی واخلاقی به مدارس مارکار و یا مدارس دیگر یزد رهسپار شوند. در حال حاضر در این دبستان ۷۸ دانش‌آموز مشغول به تحصیل هستند. این دبستان دارای شش معلم می‌باشد که در پایه‌های اول تا ششم مشغول به خدمت هستند. در این مطالعه مشارکت‌کنندگان پژوهش، هشت نفر شامل مدیر، معلمان و نیز یک نفر متخصص دینی بودند. در میان مدیر و معلمان، به دلیل محدودیت جمعیتی از نمونه‌گیری صرف نظر شد اما متخصص دینی از طریق نمونه‌گیری هدفمند (Targeted Sampling) در فرایند پژوهش قرار گرفت. مصاحبه‌ها با دریافت مجوز از دانشگاه قم و نیز اداره کل آموزش و پرورش استان یزد و با تعیین وقت قبلی انجام گردید. بدین ترتیب پس از هماهنگی‌های لازمه، مصاحبه با مدیر و معلمان در مدرسه و مصاحبه با متخصص دینی از طریق شبکه اجتماعی تلگرام انجام شد. سؤال اصلی مصاحبه عبارت بود از این که «تربیت دینی (اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری، فعالیت‌های یادگیری و روش‌های ارزشیابی) دانش‌آموزان در مدرسه دین‌یاری چگونه انجام می‌شود؟». مدت زمان هر مصاحبه بر حسب شرایط از ۶۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. البته چون محدودیت در تعداد مشارکت‌کنندگان مسلط به موضوع داشتیم، سعی کردیم با تکرار مصاحبه‌ها به اشباع نظری برسیم، یعنی مصاحبه‌ها آنقدر ادامه یافت که دیگر پاسخی جدید از طرف مشارکت‌کنندگان ارائه نشد.

قبل از شروع هر مصاحبه در مورد اهداف پژوهش، علت ضبط مصاحبه، مشارکت آزادانه، محرمانه بودن اطلاعات و هویت اشخاص مصاحبه شونده توضیح داده شد و از شرکت‌کنندگان اجازه ضبط صدا و انتشار متن مبتنی بر آن اخذ گردید. از روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) برای تحلیل داده‌های ناشی از مصاحبه‌ها استفاده شد. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (۱۲). تحلیل مضمون در پژوهش حاضر بدین صورت بود که بعد از انجام مصاحبه، مطالب ضبط شده پیاده سازی می‌شد. در مرحله دوم سطر به سطر داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت و جملات معنی‌دار مرتبط با موضوع اصلی پژوهش کدگذاری شد. پس از بازخوانی مکرر کدها مفاهیم احصاء شده درون‌خوشه‌های‌موضوعی (اهداف،محتوا،روش‌های‌یاددهی-یادگیری، فعالیت‌های دانش‌آموزان، روش‌های ارزشیابی) قرار داده شد و چارچوب اصلی به دست آمد. جهت اطمینان از دقت علمی و موثق بودن خروجی‌ها از روش بازخورد و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان (Review by Contributors) استفاده شد. دقت علمی در مطالعات کیفی، شامل تمامی فعالیت‌هایی می‌باشد که احتمال خروجی‌های معتبر را افزایش می‌دهد (۱۳). فرایند بازبینی بدین گونه بود که کلیه داده‌های احصا شده در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و آن‌ها پس از یک مرحله رفت و برگشت و انجام اصلاحات از سوی محققان اعتبار خروجی‌ها را تأیید کردند.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

یافته‌ها

مصاحبه‌شوندگان در این مطالعه شامل شش نفر معلم، یک نفر مدیر مدرسه و یک نفر متخصص دینی بودند. از این تعداد، ۷ نفر زن و ۱ نفر مرد بودند. رده سنی مشارکت کنندگان بین ۳۵ تا ۶۶ سال بود.

نتایج تحلیل مصاحبه‌ها نشان دادند اهداف تربیت دینی مورد نظر مدرسه دین‌یاری شهر یزد را می‌توان در دو وجه مقدماتی و اصلی تقسیم‌بندی نمود. در جدول ۱ اهداف تربیت دینی بر اساس تحلیل مصاحبه‌ها آورده شده است.

در این راستا مصاحبه شونده شماره (۳): «به دلیل این که متن اوستا در ۵ وعده نماز خونده میشه لذا باید صحیح خواندن آن را در کلاس یاد دهیم..... ما خطی داریم به اسم خط دین دبیره و از زمان پیامبرمان زرتشت بوده قبلاً هرکس می‌خواست می‌رفت و یاد می‌گرفت الان اوضاع خیلی بهتر شده دانش‌آموزان از پایه اول در کتاب‌های دینی خود با این خط آشنا می‌شوند».

مصاحبه شونده شماره (۲): «از مهم‌ترین اهداف تربیت دینی ارائه آموزه‌های دینی زرتشتی‌ها هست، اصلش که توحید و معاد و نبوت که توی همه‌ی دین‌های الهی هست».

مصاحبه شونده شماره (۵): «بیشتر به نماز خوندن و اوستا خوندن تأکید می‌کنیم، مثلاً یکی از شرایط اینه که باید رو به نور باشد و تن و بدن پاک باشد وگرنه نمازی که میخونن خیلی مورد قبول قرار نمی‌گیره».

مصاحبه شونده شماره (۱): «اگر بخوایم اهداف دینی رو در نظر بگیریم اینکه دانش‌آموزان بتونن خصیصه‌های نیک اهورایی وخداوندی رو یاد بگیرند ودر زندگی به کار ببندند..... هدف دیگه‌ای که از درس دینی دنبال میشه این هستش که بچها بتونن با اصول روش‌های زندگی بهتر آشنا بشن با بعضی از ویژگی‌ها و خصیصه‌های صحیح اخلاقی آشنا بشن».

مصاحبه شونده شماره (۴): «هر ماه ما جشن ماهیانه داریم و هدفمان این است که دانش‌آموزان با آن آشنا شوند، خیلی مفصله جشن‌های ما یعنی اگر بخوام توضیح بدم ما هر روزمون یک اسم داره و ماه‌ها هم که اسم‌هاش معلومه، اسم روز و ماه که برابر میشه، میشه جشن ماهیانه؛ مثلاً ماه آبان و روز آبان که ترکیب میشه، میشه جشن آبانگان، خب هرکدام از اینها دوباره یک فلسفه داره، مهر دوباره روز مهر و ماه مهر میشه جشن مهرگان و جشن سده هست که میشه روز بهمن و ماه بهمن که بهش میگن جشن سده».

بر اساس نتایج تحلیل مصاحبه‌ها که در جدول ۲ قابل مشاهده

جدول ۲- محتوای تربیت دینی مورد نظر مدرسه دین‌یاری

نوع محتوا
نیایش‌ها و تعالیم دینی موجود در کتاب اوستا
اصول اعتقادی و آموزه‌های اخلاقی موجود در کتاب هدیه‌های آسمان
جشن‌ها و مراسمات آیینی معرفی شده در دین آموز
کتاب‌های غیردرسی مرتبط با آموزه‌های دین زرتشت

جدول ۱- اهداف تربیت دینی مورد نظر مدرسه دین‌یاری

نوع هدف		جزئیات هدف
مقدماتی		مطالعه صحیح اوستا آموزش خط دین دبیره
اصلی	اعتقادی	معرفی آموزه‌های اعتقادی زرتشت با محوریت: توحید، نبوت و معاد
	عبادی	آموزش خواندن صحیح نماز
	اخلاقی	آموزش و پایبندی به اصول اخلاقی با محوریت: گفتار نیک، کردار نیک، پندار نیک اصول و روش‌های زندگی
	آیینی	معرفی جشن‌های آیینی شامل: سده، فروردینگان، مهرگان، آبانگان، آذرگان، بهمنگان، اسفندگان

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

است، محتوای تربیت دینی مورد نظر مدرسه دین‌یاری شهر یزد شامل متن اوستا، کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان، جشن‌ها و مراسمات آیینی معرفی شده در دین آموز و کتاب‌های غیردرسی مرتبط با آموزه‌های دین زرتشت می‌باشد.

بر اساس نظر مصاحبه شونده شماره (۱): «متن اوستا اساسی‌ترین محتوای درسی می‌باشد».

مصاحبه شونده شماره (۳): «هدیه‌های آسمان محتوای مشترکه که در اون اصول اعتقادی و آموزه‌های اخلاقی رو آموزش میده».

مصاحبه شونده شماره (۲): «یک کتاب داریم بنام دین‌آموز که مراسم سدره پوشی و آیین‌ها و مراسم‌ها رو به دانش‌آموزان یاد میده».

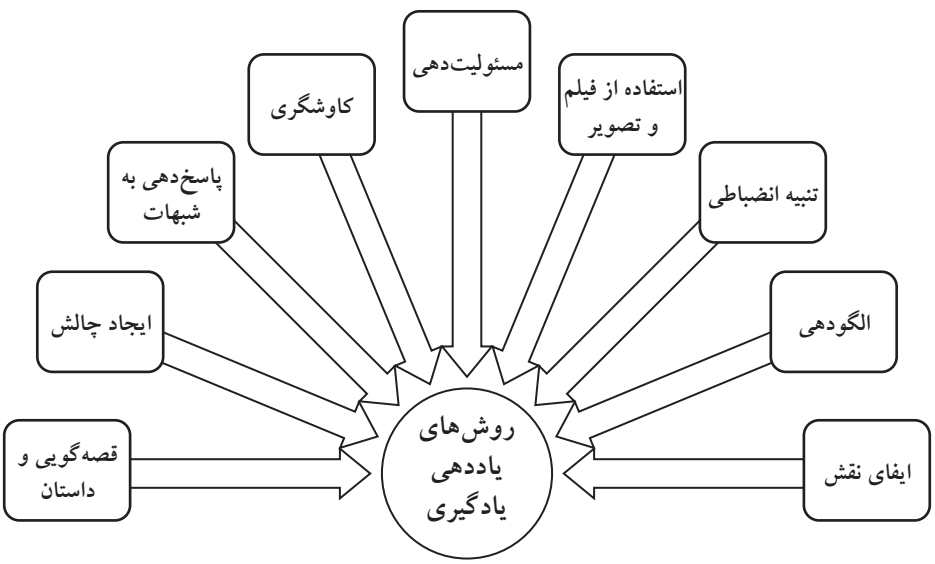
مصاحبه شونده شماره (۸): «کتاب‌های غیردرسی توسط انجمن‌های دینی چاپ می‌شوند و هر سال در اختیار دانش‌آموزان زرتشتی قرار می‌گیرند این کتاب‌ها هر چند سال یک بار توسط کمیسیون دینی که زیر مجموعه‌ی انجمن‌ها و به ویژه سازمان فروهر در تهران است مورد بازبینی قرار می‌گیرند».

نتایج تحلیل مصاحبه‌ها نشان دادند روش‌های یاددهی-یادگیری متنوع هستند. جزئیات این روش‌ها در شکل ۱ منعکس شده است:

مصاحبه شونده شماره (۲): «برخی از موارد از ایفای نقش استفاده می‌کنم به خصوص زمانی که می‌توانم برای تجسم عینی موضوعات و درس‌ها از نمایش نامه‌ها کمک بگیرم، به نظرم این نوع تدریس همدلی بین دانش‌آموزان با هم و نیز با معلم رو تقویت می‌کنه».

مصاحبه شونده شماره (۱): «ما خودمان را الگو قرار می‌دهیم تا نسل درستی رو تربیت کنیم چون اجداد ما از ما خواسته‌اند که هرچه صاف وساده‌تر باشیم خودمان در زندگی راحت‌تر هستیم من به بچها میگم اگر شما نمازتان رو بخوانید با یکدیگر درست رفتار کنید خودتون متوجه می‌شوید که نیروهای خوب اهورایی بسمتتون میاد و هیچ وقت اجازه ندهید که نیروهای اهریمنی وارد زندگیتان بشه چون حقیقت دارد زندگی ما تقابل خوب و بد هست..... ».

مصاحبه شونده شماره (۳): «تا حالا نداشتم که دانش‌آموز چیزی رو یاد نگرفته باشه و اینکه حتماً همراه با تشویق جایزه ویژه هست خیلی برام مهمه به بچها کارت میدم اینکه بدونم پدر و مادر تایید می‌کنن برام توی روزنگارشون که اوستاشون رو خواندند، پایبند بودن به نمازشان این یه مثبت بزرگ می‌زنم یه کارت بهشون میدم کارت‌ها رو جمع میکنن اینجا جایزه

شکل ۱- روش‌های یاددهی-یادگیری تربیت دینی مورد نظر مدرسه دین‌یاری

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

می‌گیرن».

مصاحبه شونده شماره (۵): «در مراسماتی مانند گهنبار به هر دانش‌آموزی مسئولیتی داده می‌شود مثلاً من خودم این دفعه به دو نفر گفتم شما کشتی نو کنید شما مسئول این هستید که پذیرایی کنید شما نمادهای سفره رو بچینید به یکی شیر دادم به یکی مجمر آتش دادم و بین دانش‌آموزان تقسیم وظایف کردم این هم باعث شد که یک سنت اجرا بشه وهم اونا که خوشحال بودن بهشون مسئولیت داده شد».

مصاحبه شونده شماره (۴): «از دانش‌آموزان میخام خودشون تحقیق کنند و نتیجه رو کنفرانس بدن چون زبان هم دیگه رو بهتر می‌دونن.....من از جلسه قبل برای دانش‌آموز کنفرانس معین می‌کنم بیاد درس رو ارائه بده، دانش‌آموزان سوال می‌پرسند بعد خودم دوباره کلش رو درس می‌دهم و عکس و فیلم هم اگر باشد ارائه می‌دهیم».

نتایج تحلیل مصاحبه‌ها نشان دادند فعالیت‌های یادگیری را می‌توان شامل خواندن نمازهای یومیه (گاه هاون، گاه رپیتون، گاه آزیرن، گاه انیس روترم، گاه اوشهن)، اوستاخوانی، اجرای مراسم صبحگاهی، پیش مطالعه درس هدیه‌های آسمان و انجام پژوهش فردی و گروهی دانست.

مصاحبه شونده شماره (۳): «ما هفته‌ای یکبار نماز داریم که به صورت جماعت خونده میشه و موبد هم میاد. آتشکده هم بله هرازگاهی بچه‌ها رو می‌بریم شاید سالی یک یا دوبار از طرف مدرسه میریم بخصوص کلاس اولی‌ها مون که می‌خواهیم آشناشون کنیم. میبریمشون اونجا یادشون میدیم چجوری اوستا بخونن چجوری وارد بشن چجوری کلاه بزارن».

مصاحبه شونده شماره (۱): «در مراسم صبحگاهی دو مدل نیایش می‌کنیم یک نیایش عمومی هست که توی همه‌ی مدارس خونده میشه دعا برای رهبری و انقلاب و بزرگان دین. یک دعا هم هست که مخصوص خود زرتشتی‌هاست گاتهاخونی هستش».

مصاحبه شونده شماره (۴): «برای درس هدیه‌های آسمان به دانش‌آموزانم توصیه می‌کنم که شب قبل پیش مطالعه داشته باشند تا با این کارم به خودباوری اونها کمک کنم و همچنین تدریس فعال‌تری داشته و مشارکت دانش‌آموزان رو زیادتر ببینم».

مصاحبه شونده شماره (۵): «دانش‌آموزان من پایه پنجم هستن و من امکان این رو دارم که یکسری پروژه‌های فردی و گروهی رو برای اون‌ها تعریف کنم برای نمونه من علاقه زیادی به پیامبران و نیز زرتشتیان قدیم و ساکن شهرهای اطراف از جمله اصفهان و کرمان دارم و از دانش‌آموزانم می‌خواهم که درباره آن‌ها از والدین خود سؤالاتی را بپرسند و به کلاس ارائه دهند».

نتایج تحلیل مصاحبه‌ها نشان دادند روش‌های ارزشیابی دانش‌آموزان از پایه اول تا پنجم به صورت توصیفی و در پایه ششم به صورت کتبی ارزشیابی انجام می‌شود. لازم به ذکر است که اعضای کمیسیون دینی هر دو سال یک بار طی برنامه انتخاباتی برگزیده می‌شوند. دیگر این که کمیسیون دارای کارگروه‌های مختلفی از جمله تست کنکور و آموزش آن، تهیه تست برای آزمون‌های گوناگون، تربیت و آموزش آموزگاران دینی، جشن‌ها، مسابقات و جزوه‌های دینی و فرهنگی، اولیا و مربیان و انجمن‌ها است.

مصاحبه شونده شماره (۲): «ارزشیابی درس دینی توصیفی هستش و نمره دهی نیست. ارزشیابی توصیفی از معلم میخواد که آیا دانش‌آموز به اعتقادات مذهبی پایبند هست؟، آیا در مراسم‌ها شرکت می‌کند؟، آیا جهان آخرت رو شناخته؟، آیا نبوت و معاد رو در موردش میدونه؟ ریز به ریز از معلم می‌خواهد و معلم برای هر دانش‌آموز که هر کدوم از این موارد رو داشته باشه تیک می‌زنه».

مصاحبه شونده شماره (۸): «بعد از پیروزی انقلاب اسلامی که نمره دینی و قرآن وارد کارنامه‌ها شد انجمن‌های دینی تصمیم گرفتند تا نمره زرتشتی‌ها هم در کارنامه وارد شود. بنابراین در هر شهری کمیسیونی از نخبگان دین و موبدان درست شد تا دانش‌آموزان پایه ششم را مورد ارزشیابی قرار دهند».

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، فرایند تربیت دینی دانش‌آموزان زرتشتی مشغول به تحصیل در مدرسه ابتدایی دین‌یاری شهر یزد تبیین گردید. بر این اساس تربیت دینی دارای ویژگی‌های عمومی مشترک با مدارس دولتی و ویژگی‌های اختصاصی مرتبط به خود است. ویژگی‌های عمومی در عنصر اهداف «توجه به وجوه سه گانه اعتقادات، اخلاقیات و احکام»، در عنصر محتوا «طراحی و تدوین کتاب درسی»، در عنصر روش‌های یاددهی- یادگیری «قصه‌گویی و داستان، کنفرانس کلاسی، الگودهی و ایفای نقش»، در عنصر فعالیت‌های یادگیری «انجام پژوهش فردی و گروهی، اجرای مراسم صبحگاهی و خواندن نماز» و در عنصر روش‌های ارزشیابی «استفاده از ارزشیابی توصیفی» است. در این راستا توجه به اهداف اعتقادی، اخلاقی و عبادی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مورد تأکید قرار گرفته است (۱۴). استفاده از کتاب درسی هدیه‌های آسمان تدوین شده توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نیز اجباری است به طوری که عمده آموزش‌های دینی در دوره ابتدایی از طریق این کتاب انجام می‌گردد. در مورد استفاده از روش قصه‌گویی در تربیت دینی خلجی (۱۵) معتقد است که این روش به طور غیرمستقیم در اعماق روح کودک تأثیر می‌گذارد و او را هدایت می‌کند. مطابق با پژوهش مذکور شنیدن قصه یکی از روش‌های مورد علاقه کودکان است. کودکان با هیجان زیاد به داستان گوش می‌دهند و ذهن خود را در اختیار قصه‌گو قرار می‌دهند و به طور غیرمستقیم تأثیرات لازم را می‌پذیرند. نکته بعدی بهره‌گیری از تدریس همتایان و ارائه کنفرانس توسط دانش‌آموزان است. در این روش دانش‌آموزان از یکدیگر می‌آموزند و مسئولیت یادگیری خود را بر عهده می‌گیرند. تدریس با شیوه کنفرانس کلاسی، فرصتی را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد تا با ارائه بخشی از موضوع و همچنین با طرح پرسش‌ها، شرکت فعالی در آموزش داشته باشند (۱۶). الگو دهی و ایفای نقش نیز از روش‌های یاددهی هستند که می‌توانند در آموزش مفاهیم دینی به کودکان مورد استفاده قرار گیرند. پیرو همین روش‌ها پاکروان بحری نظر بر آن دارد که ایفای نقش بر اهداف عاطفی و عملکردی درس دین و زندگی تأثیر بسزایی دارد (۱۷). همچنین شمشیری و نوذری معتقدند که الگودهی از جمله روش‌هایی است که استفاده از آن در تربیت دینی ضرورت دارد و موجب نقش‌پذیری و همانندسازی در دانش‌آموزان می‌گردد (۱۸). خروجی فعالیت‌های یادگیری در مدرسه دین‌یاری شهر یزد با برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران است (۱۹). بر این اساس برنامه‌های درسی و تربیتی باید روحیه پژوهشگری را در دانش‌آموزان تقویت کند. دیگر این که ذیل حوزه تربیت و یادگیری حکمت و معارف اسلامی آمده است که پژوهش اساس معرفت دینی را تشکیل می‌دهد. در این سند از عبادت آگاهانه و پرستش عاشقانه خداوند متعال به عنوان یک ارزش مرتبط با خدا یاد شده است که نقش مهمی در رشد و تعالی انسان دارد. در ارتباط با ارزشیابی توصیفی همسو با پژوهش حاضر بسیاری از پژوهش‌ها همچون رحمان‌پور و میرشاه جعفری (۲۰) و خادمی‌فر، عباس‌پور و حسین‌زاده (۲۱) تأکید بر استمرار، مشاهده و قضاوت معلم و فعال بودن یادگیرنده دارند. ویژگی‌های اختصاصی نیز «توجه به مراسمات آیینی، بهره‌گیری از کتاب‌های غیردرسی، تدریس چالشی، داشتن کمیسیون تخصصی، همجواری مدرسه با محل گردهمایی دینی (آتشکده) و استفاده از همیاری خانواده‌ها» است. توجه مراسمات آیینی از جمله نقاط قوت مدرسه دین‌یاری می‌باشد که جایگاهش در مدارس عادی و دولتی کمرنگ است. در این رابطه خلیلی، باقری، ایروانی و فاضلی اعلام کرده‌اند که کم توجهی نسبت به سنت‌ها و فرهنگ ایرانی یکی از چالش‌های تربیت دینی عصر حاضر است (۲۲). به نظر ما کتاب‌های غیردرسی نیز می‌توانند دو نقش مهم را در تربیت دینی دانش‌آموزان ایفا کنند نقش اول آن‌ها کمک به تعمیق یادگیری مطالب تدریس شده در کلاس است و نقش دوم این

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

که به جزئیات بیشتری از اعتقادات دینی می‌پردازند و بینش منظم و معرفت منسجمی را برای دانش‌آموز به همراه دارند. استفاده از ایجاد چالش در تدریس آموزه‌های دینی و رساندن دانش‌آموزان به مرحله‌ی استنباط و فهم منطقی از بایدها و نبایدها که در پژوهش مرزوقی، جهانی، شیخ الاسلامی و دهقانی هم بر آن تأکید شده برجستگی خاصی دارد (۲۳). وجود کمیسیون دینی از دیگر نوآوری‌های انجمن زرتشتیان است که جهت کنترل کیفیت برنامه درسی تربیت دینی تعبیه شده است. این کمیسیون نقاط قوت و ضعف برنامه درسی اجرا شده را شناسایی و برای بازنگری آن اقدامات لازمه را انجام می‌دهد. مهم‌ترین وظیفه این کمیسیون کاهش فاصله میان برنامه درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده در حوزه تربیت دینی است. همجواری مدرسه و آتشکده هم نکته دیگری می‌باشد که در مدرسه دین‌یاری وجود دارد و معنویت خاصی به آموزش‌های دینی بخشیده است. [البته این نکته در تربیت اسلامی هم دیده می‌شود به طوری که برخی از مدارس در درون مساجد بنا می‌شوند و محوریت تربیت مسجدی در همه عناصر برنامه درسی مشهود است. مکانی که در آن هم تربیت اتفاق می‌افتد و هم بحث‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و...]. آخرین وجه تمایز، استفاده از همیاری خانواده‌ها است. همسو با این یافته عابدی، منادی، خادمی اشکذری و کیامنش گفتگو با والدین درباره مسائل دینی را یکی از عواملی دانسته‌اند که در تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش‌آموزان مؤثر است و فاصله آموزشی و اختلافات تکنیکی بین خانه و مدرسه را کمتر می‌کند (۲۴).

مهم‌ترین محدودیت پژوهش این است که از نظرات دانش‌آموزان و والدین استفاده نشده است. در صورتی که اگر با آن‌ها مصاحبه به عمل می‌آمد فاصله برنامه درسی قصد شده و برنامه درسی و یادگرفته شده مشخص‌تر می‌گردید. و دیگر این که اگر به محققان اجازه ورود به کلاس‌های درس هدیه‌های آسمان داده می‌شد و فرایند یاددهی-یادگیری مورد «مشاهده» و «روایت‌گری» قرار می‌گرفت اکنون اطلاعات زیادتری به دست خوانندگان مقاله می‌رسید.

بر اساس یافته‌های این مطالعه می‌توان بیان داشت که فرایند تربیت دینی در مدرسه دین یاری از یک مسیر خطی و از پیش تعیین شده پیروی می‌کند که در آن آموزش مباحث اعتقادی، عبادی، اخلاقی و آیینی به عنوان هدف اصلی است. برای رسیدن به این هدف از محتوای کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان، دین‌آموز و در برخی موارد از کتاب‌های غیردرسی استفاده می‌گردد. محتوای مذکور غالباً از طریق روش‌های فعال و مطابق با اقتضائات دوران کودکی یاد داده می‌شود. یکسری فعالیت‌های یادگیری هم برای دانش‌آموزان تعبیه شده تا آن‌ها وارد عمل به آموزه‌های عبادی و مناسکی زرتشت گردند. ارزشیابی از میزان یادگیری دانش‌آموزان نیز به روش توصیفی انجام می‌شود. پژوهش با هدف تحلیل چگونگی تربیت دینی در مدارس زرتشتی با محوریت مدرسه دین‌یاری شهر یزد انجام شد. نتایج نشان دادند که مدرسه دین‌یاری از برنامه‌ریزی خوبی برای امر تربیت دینی برخوردار است و نیز حمایت‌های مرکزی از سوی آتشکده و نیز انجمن زرتشتیان یزد و تهران را در همه ابعاد آموزشی مرتبط با مفاهیم دینی دریافت می‌کند. نکات قابل توجهی که در این نوشتار وجود دارد نظارت مستقیم انجمن و کمیسیون زرتشتیان و نیز همجواری مدرسه و آتشکده است، البته همیاری والدین نیز جایگاه ویژه خود را دارد که مشارکت‌کنندگان در تحقیق بر آن اذعان داشتند. دیگر نکته جالب تربیت دینی مدرسه توجه به آیین‌های کهن زرتشتی و اجرای دقیق آن‌هاست. توجه به زبان دینی نیز دیگر نکته مهمی است که به کمک موبدان و خوانش بخش‌های مختلف گات‌ها مورد تأکید قرار گرفته است. نکات بدیعی که در طراحی برنامه درسی تربیت دینی این مدرسه وجود دارد می‌تواند به عنوان الگویی موفق به هدایت تکنیکی مدارس عمومی بپردازد و انعطاف و لذت‌بخش بودن دروس دینی را برای دانش‌آموزان دوچندان بکند.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های بعدی با دانش‌آموزان و والدین مصاحبه شده و نظرات آن‌ها در مورد تربیت دینی مدرسه پرسیده شود. محققان می‌توانند با پژوهش در دیگر مدارس زرتشتی کمک کنند تا مسیر تربیت دینی مشخص‌تر شود. همچنین بررسی تاریخی برنامه‌های درسی این نوع از مدارس می‌تواند به شناسایی اصلاحات آموزشی در تربیت دینی امروزین منجر گردد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان صمیمانه از مسئولین دانشگاه قم و مدیریت و کادر آموزشی مدرسه دین‌یاری شهر یزد که در انجام این تحقیق یاری نمودند تشکر و قدردانی به عمل می‌آورند.

References

1- Rajabi P. Ahuramazda and Zoroaster. Journal of Nameh Anjoman. 2002. 2 (2), 100-125.
2- Aghaei M. The time of the emergence of Zoroaster from another perspective. Journal of Haft Aseman. 1999. 1 (2), 18-26.
3- Elhami D. Zoroaster and Avesta. Journal of Islamic Theology.1999. 8 (3), 30-47.
4- Excerpts from the Results of the General Census of Population and Housing. Tehran: Statistics Center of Iran. 2016.
5- Document Introducing the Tendency of Religious Education. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. 2007.
6- Soltaninejad F. Analytical Study of the Educational Teachings of Zoroastrian Religion. MA Thesis in Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz
7- Hossainy Dehshiri A, Islami E. Zoroastrianism and its Educational Implications (Relying on the Text of the Gathas). Journal of Fundamentals of Education. 2012. 2 (1), 127-146.
8- Razavi AH. A look at education from the perspective of Zoroaster. Journal of Social sciences and humanities. 2006. 22 (4), 169-178.
9- Naiebian J, Alipour J. Zaroastrian School in Qajar Period. Journal of Jostarha-ye Tarixi. 2012. 3 (1), 109-133.
10- Rostaminasab A. Zoroastrianism and education. Journal of Iranian Studies. 2004. 2 (4), 61-74.
11- Riyazi Heravi S, Shamshiri B. A Review of Zoroaster's Knowledge of Man and Inferring its Educational Implications. Journal of Marifat Adyan. 2014. 5 (2), 119-135.
12- Braun V, Clarke V. Using Thematic Analysis in Psychology. Journal of Qualitative Research in Psychology. 2006. 3 (2), 77-101.
13- Roberts PH, Priest M, Traynor R. Reliability and Validity in Research. Journal of Nursing Standard. 2006. 20 (44), 41-45.
14- Document of Fundamental Transformation of Education. Tehran: Secretariat of the Higher Education Council. 2012.
15- Khalaji H. Investigating the Educational Effect of Quranic Stories on Children's Religious Education. Journal of Education and Propagation. 2012. 1 (1), 97-116.
16- Safari M, Yazdanpah B, Mahmoudi F, Yaghobean N. Comparing students' rate of learning through lecturing and peer group teaching and study their viewpoints. RME. 2018. 10 (3), 24-34.
17- Pakravan Bahri F. The Effect of Teaching Methods of Role-Playing and Group Research on the Emotional and Functional Goals of Learning Religion and Life Lessons of High School Students in Tehran. MA Thesis in Faculty of Psychology and Educational Sciences, Al-Zahra University.
18- Shamshiri B, Nowzari M. Presenting the Indigenous Model of Religious Education of Preschool Children through Interviews with experts. Journal of the Growth of Preschool Education 2018. 10 (1), 42-47
19- National Curriculum of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Secretariat of the Higher Education Council. 2013.
20- Rahmanpour M, Mirshah Jafari I. The Harms of Religious Education and Providing Appropriate Solutions from the Perspective of Experts with a Curriculum Approach. Journal of Research in Islamic Education Issues. 2016. 24 (32), 31-52.
21- Khademifard NM, Abbaspour A, Haseinzadeh M. Recognize the Features of Islamic Schools of Iran, and Introducing a Favorable Model of an Islamic school. Journal of New Thoughts on Education. 2015. 11 (3), 69-94.
22- Khalili S, Bagheri K, Iravani S, Fazeli N. Triple Nature of Iran's Culture and its Outcomes in Religious Education. Journal of Axiology in Education. 2014. 1 (1), 21-40.
23- Marzoughi R, Jahani J, Sheikholeslami R, Dehghani Y. The Construction and Validation of the Religious Education Assessment Scale of the Second Grade Secondary School Based on the Religious Education Theory of Glo-calized Space-Based Model. Journal of Islamic Education. 2019. 14 (30), 81-104.
24- Abedi F, Monadi M, Khademi Ashkzari M, Kiamanesh AR. Analysis of Factors Affecting the Feasibility of Students' Religious Education. Journal of Research in Islamic Education Issues. 2018. 26 (38), 145-169.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

How to Religious Education in Zoroastrian Schools with the Focus on Yazd Dinyari School

Hassan Najafi[1], Arash Zare Zardini[2], Mahdi Sharghi[3]

Abstract

Introduction: Religious Education is Specific to Each Religion and Religion, and Knowledge of the Process of Designing, Implementing, and Evaluating it Can have Strategic Implications for Actors in the Field of Religion and Curriculum In this Regard, the Present Study Aimed to Explain How Religious Education in Zoroastrian Schools with the focus on Yazd Dinyari School.

Methods: The present study is a qualitative study. The study was conducted in 1398 in Din Yari School of Yazd. The interview method was used to collect data and eight people were interviewed. Interviews were analyzed using thematic analysis. Participants' review method was used to ensure the scientific validity and reliability of the analysis.

Results: Based on content analysis, 5 main themes including objectives, content, teaching-learning methods, student activities, evaluation methods were obtained and sub-themes were subdivided into each.

Conclusion: The positive and exclusive points of Dinyari school and the use of family support, can be used in the religious education of schools of other seligions and denominations.

Keywords: Religious Education, Zoroastrian Schools, Yazd Dinyari School.

1- (*Corresponding Author) PhD in Curriculum Studies, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: hnajafih@yahoo.com
2- Student of Educational Sciences, University of Qom, Qom, Iran. Email: arashzare574@gmail.com
3- Student of Educational Sciences, University of Qom, Qom, Iran. Email: Mahdi.sharghi1998@gmail.com

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]